

en Gang i Tidens Løb ere forsvundne og mange af de gamle Originalskøder tilintetgjorte, saa at ingen har kendt noget til Sagen²⁵⁾.

Bønderne i Selsmark var herefter de eneste Arvefæstere, der undgik Landgildehavren efter Jordebogen af 1771. Alle andre Arvefæstere fik i 1792 Tilladelse til at levere Havren efter Kapitelstakst; men Forholdet ændredes atter i 1814, da man krævede Halvdelen af Havren in natura. Senere tilbød Domøkonomdirektoratet Arvefæsterne, at de igen kunde betale den hele Landgildehavre efter Kapitelstakst, dog saaledes, at der ydedes et Tillæg af 16 β pr. Td., hvilket Tillæg navnlig skulde ækvivalere „Opmaalet“ paa Havren. I 1851 nedsattes endelig dette Tillæg til 12 β pr. Td.²⁶⁾, og største Delen af Arvefæsterne ere da efterhaanden gaaede ind paa at betale efter Kapitelstakst med dette Tillæg, nu 25 Øre pr. Td. — Der er udstedt og udstedes fremdeles Deklarationer om denne Ydelsesmaade²⁷⁾. Den Landgildehavre, der til Dato leveres i Henhold til Jordebogen af 1771, altsaa in natura, udgør kun et Kvantum af i alt 36 Td. 3 Skp. 3²⁷/₃₀₀ Fdk.²⁸⁾. — I ovenstaaende er kun omhandlet Overdragelse af *Fæstegaarde* i Arvefæste, og Enkedronning Sofie Magdalenes Reformers omfattede heller ikke andet eller mere.

Med Hensyn til Godsets *Møller* og *Huse* forblev den tidligere Tilstand uforandret. *Møllerne* vedbleve selv efter Godsets Overlevering til Kronen at svare deres sædvanlige Landgilde og Indfæstning ved Besidderskifte, der blev aldrig givet formeligt Arvefæsteskøde paa dem. Men de behandlede dog i Tidens Løb ganske som privat Ejendom, der overdroges fra Mand til Mand ved Skøder; man ophørte med at udstede Fæstebreve, og Indfæstningen fik Navn af Rekognition, egentlig alt uden Hjemmel indtil der faktisk var vundet Hævd paa denne Skik²⁹⁾. *Fæstehusene* udgjorde efter Jordebogen af 1771 et Antal af 104; men mange af dem vare delte i to og kaldtes halve Fæstehuse, saaledes at der i alt var 161 Husfæstere. Disse Husmænds Stilling ansaa i Grunden for adskilligt bedre end de tidligere Fæstebønders³⁰⁾; deres Hoveri var saaledes ikke synderlig strengt. Foruden disse „egentlige“ Fæstehuse gaves der en anden Klasse, nemlig de saakaldte „Indsider“- eller „Inderstehuse“; herved forstodes mindre Huse, opførte paa Kirkers eller Præstegaardes Grund eller i Byerne, paa tidligere Gadejord eller Fortov³¹⁾. Der paahvilede ogsaa Indersterne Hoveri; de „forrettede aarlig efter Tilstand, Legemskræfter og mange Børn fra 2 til 12 Dages Hoveri“³²⁾. Men de ansaas kun for pligtige til dette Hoveri, hvis deres Huse allerede fandtes den Gang, da Bøndergaardene i 1761 leve bortarvefæstede³³⁾. Saavel Husmændenes som Indersternes Kaar forværredes imidlertid nogle Aar efter Kronens Overtagelse af Godset, navnlig som Følge af den almindelige Udskiftning af Bøndergodsets Driftsfællesskab i Henhold til Frdn. 23. April 1781³⁴⁾. Hoveriet følte derfor nu mere byrdefuldt og gav Anledning til idelige Klager, hvilke tilsidst resulterede i dets Afløsning.

Ved kgl. Resolution af 11. April 1800 blev Hoveriet endelig afløst imod et Vederlag af 1 Rdlr. 64 β aarlig af hvert helt Fæstehus og 24 β af hvert Indsiderhus³⁵⁾. Tid efter anden tiltog Husenes Antal. Ved Udskiftningen af Driftsfællesskabet

²⁵⁾ Medens der i Rigsarkivet findes Genparten af Arvefæsteskøder udstedte paa andre Krongodser, saaledes paa de gamle Frederiksborg og Kronborg Amter, eksisterer der ikke i Arkivet en eneste Genpart af de gamle Skøder fra 1761 og 1767 paa Hørsholm; heller ikke i 1ste Revisionsdepartement findes noget saadant Eksemplar.

²⁶⁾ Se om de stedfundne Forandringer i Ydelsesmaaden: „Hørsholms Historie“, p. 201.

²⁷⁾ Sag i Finansministeriets Kontor for Statsaktiverne; Journal Nr. D. 375/1903.

²⁸⁾ Samme Sag.

²⁹⁾ Se herom i „Hørsholms Historie“, p. 189.

³⁰⁾ „Hørsholms Historie“, p. 189, jfr. „Agrarhistoriske Studier“, p. 17.

³¹⁾ Se Forestilling til kgl. Resolution 11. April 1800; Rigsarkivet: Koncept Nr. 121; se ogsaa Anmærkningerne til Jordebogen.

³²⁾ „Hørsholms Historie“, p. 189

³³⁾ Forestillingen til Resolution 11. April 1800, nævnte Koncept Nr. 121.

³⁴⁾ Ved Udskiftningen bortfaldt den Græsningsret, som Husmændene faktisk tidligere havde haft paa Overdrevene; se „Agrarhistoriske Studier“, p. 17 ff., „Hørsholms Historie“, p. 191.

³⁵⁾ Baae Husmænd og Inderster havde tillige forrettet Hoveri til de bortsolgte Parceller af Hovedgaardstaksten; dette Hoveri blev samtidig afløst, se fornævnte Koncept Nr. 121.